

Левун Ніна Віталіївна,

*кандидатка філологічних наук, доцентка, викладачка циклової комісії суспільно-гуманітарних дисциплін Дніпровського фахового педагогічного коледжу комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Україна*

МОВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах війни особливо загострилося питання про роль української мови в сучасному соціумі. Вона є індикатором національної свідомості українців, складником гуманітарного виховання учнівської і студентської молоді. Війна засвідчила, що мова – на часі.

Важливу роль у навчанні української мови відіграють освітяни. Від дитячого садочка і початкової школи до закладів вищої освіти навчально-виховний процес, відповідно до законодавства України, має здійснюватися українською мовою. Однак порушень у цьому питанні досить багато. Одними з тих, хто покликаний змінити мовну ситуацію в країні на краще, є вчителі початкової школи, підготовкою яких займається педагогічний коледж.

Традиційно цей навчальний заклад дає ґрунтовну методичну підготовку здобувачів освіти, майбутніх учителів початкової школи. Разом з тим нова українська школа потребує фахівців, які досконало володіють українською мовою. Але реалії сьогодення такі, що не всі шкільні працівники відповідають цим вимогам. У практиці проведення уроків спостерігаємо випадки, коли вчитель використовує то українську, то російську мову для пояснення матеріалу чи під час спілкування з учнями. На наше глибоке переконання, час так званої «лагідної українізації», «толерантності» до тих, хто порушує мовний закон, минув. Адміністрації навчальних закладів треба бути більш вимогливими до педагогічних працівників, які не дотримуються мовного режиму в школі.

Щоб поглибити знання з української мови, виробити навички правильного мовлення, для здобувачів освіти педагогічного коледжу на випускному курсі ввели до програми навчальну дисципліну «Стилістика і культура української мови».

Програма курсу передбачає два модулі. Перший модуль «Культура української мови» присвячено теоретичному опрацюванню і практичному засвоєнню головної категорії культури мови – мовної норми, адже володіння нормами літературної мови разом із вмінням користуватися її виражальними засобами в різних умовах спілкування відповідно до мети і змісту висловлення є показником культури мовлення будь-якої людини. Більшість мовних норм здобувачі освіти опанували протягом навчання в середній школі та

педагогічному коледжі. Завдання нашого курсу – навчити застосовувати набуті знання на практиці, яка ставить мовця в найрізноманітніші ситуації спілкування.

Відповідно до мовних рівнів здобувачі освіти вивчають і засвоюють орфоепічні та акцентуаційні норми (норми вимови і наголошування), словотвірні норми, лексичні норми (норми слововживання), морфологічні та синтаксичні норми. До кожної теми подаємо лекційний матеріал, який містить рекомендації щодо правильного використання різних мовних норм та типові випадки їх порушення. Засвоєнню матеріалу сприяє термінологічний словник-мінімум, який містить ключові слова, що відображають найважливіші теоретичні відомості про певну норму. На практичних заняттях, виконуючи вправи, випускники коледжу виробляють навички правильного усного й писемного мовлення. До кожної теми розроблено тестові завдання, які дають змогу проконтролювати рівень засвоєння літературних норм.

Другий модуль «Стилістика української мови» складають дві змістові модулі «Система функційних стилів» та «Стилістика мовних одиниць». Особливу увагу тут привернуто до тих функційних різновидів української літературної мови, з якими майбутні вчителі безпосередньо стикатимуться у своїй педагогічній діяльності. Зокрема це науково-популярний та науково-навчальний підстилі наукового стилю, окремі види ділових паперів, усне літературне мовлення як різновид розмовного стилю, деякі жанри епічного підстилю художнього стилю.

Змістовий модуль «Стилістика мовних одиниць» присвячено вивченню стилістичних властивостей лексики і фразеології української мови, стилістичним засобам словотвору, морфології і синтаксису.

Для забезпечення навчального процесу до кожної теми рекомендовано фахову літературу, інтернет-ресурси [6; 7], а також наші авторські посібники та статті зі стилістики і культури української мови [1–5], адже самостійне опрацювання запропонованої літератури дасть змогу глибше засвоїти всі типи норм української літературної мови та особливості стилістичного використання мовних одиниць.

Через пандемію коронавірусної інфекції COVID-19, а пізніше через воєнний стан навчання довелося організовувати в дистанційному режимі з використанням платформ Zoom та Classroom. Навантаження на викладача при цьому значно збільшилося: крім занять у реальному часі під час відеоконференцій, для тих, хто з різних причин не міг бути присутнім на заняттях, у Classroom було надіслано тексти лекцій, практичні завдання і тести до тем. Однак не всі здобувачі освіти мали якісний Інтернет і тому вчасно не виконували завдання, дехто був на окупованій території. Такі об'єктивні причини, що не сприяли проведенню навчального процесу. Були і суб'єктивні – невміння організувати самостійну роботу та недисциплінованість.

Зважаючи на воєнний час, змінювався дидактичний матеріал до тем, наповнювався новим актуальним змістом. Наприклад, під час вивчення орфоепічних норм здобувачі освіти вивчали своєрідні особливості вимови

українських звуків, зокрема м'якого приголосного [ц'] у кінці слів типу *хлопець*, *олівець* та всередині слів, таких як *паляниця*, *суніця* тощо. Життя переконало, що вимова цього звука – це маркер українськості. Недаремно невміння вимовити слово *паляниця* використовують на фронті для ідентифікації російських загарбників.

До кожної теми з культури мови подаємо таблиці, у яких систематизовано типові порушення норм української літературної мови. Для прикладу наведемо таблицю «Типові порушення лексичної норми»:

Порушення лексичної мовної норми	Приклад на порушену мовну норму	Правильне слововживання
Лексична несполучуваність	<i>отримати освіту</i> <i>влаштувати справи</i> <i>витікає висновок</i> <i>винести подяку</i> <i>вірна відповідь</i> <i>попередити хворобу</i>	<i>здобути освіту</i> (отримати лист) <i>залагодити справи</i> (влаштувати бенкет) <i>впливає висновок</i> (витікає струмок) <i>оголосити подяку</i> (винести сміття) <i>правильна відповідь</i> (вірна подруга) <i>запобігти хворобі</i> (попередити про щось)
Нерозрізнення слів-паронімів	<i>дослідна діляниця</i> <i>громадянські організації</i> <i>військовий союз</i>	<i>дослідна ділянка</i> (виборча діляниця) <i>громадські організації</i> (громадянські права) <i>воєнний союз</i> (військовий лікар, парад)
Уживання росіянізмів Калькування російських слів	<i>вуз</i> <i>завідуючий кафедрою</i> <i>клубничне варення</i> <i>співпадати,</i> <i>багаточисленний</i>	<i>ЗВО</i> або <i>виш</i> <i>завідувач кафедри</i> <i>полуничне варення</i> <i>збігатися</i> <i>численний</i>
Міжмовні омоніми	<i>лабораторні опити</i> <i>повна луна</i> <i>вдалий брак</i> <i>наглий хлопець</i>	<i>лабораторні дослід</i> <i>повний місяць</i> <i>вдалий шлюб</i> (виробничий брак, брак часу) <i>нахабний хлопець</i> (нагла смерть)
Тавтологія	<i>зобразити образ</i> <i>створити твір</i>	<i>змалювати образ</i> <i>написати твір</i>

Плеоназм (мовна надмірність)	<i>дивний парадокс вишукані делікатеси на долонях рук пам'ятний сувенір</i>	<i>дивина або парадокс делікатеси на долонях сувенір</i>
---------------------------------	---	--

Така наочність сприяє кращому запам'ятовуванню і засвоєнню матеріалу.

Отже, навчальна дисципліна «Стилістика і культура української мови», безперечно, відіграє важливу роль у мовній підготовці майбутніх учителів початкової школи. Правильне, багате, досконале мовлення вчителя – це зразок для учнів, маленьких громадян України. Як переконає дійсність, мова – на часі!

Література

1. Левун Н. В. Типові порушення словотвірної норми в сучасній українській мові. *Сучасна освіта: методологія, теорія, практика: матеріали IV Всеукраїнської наук.-практ. конференції (з міжнародною участю) (18 березня 2021 р. (5 нісана 5781 р.), м. Дніпро).* Дніпро: Акцент ПП, 2021. С. 81–83.
2. Левун Н. В., Степаненко О. К. Організація практичної роботи під час вивчення норм української мови. *Актуальні питання соціально гуманітарної середньої та вищої освіти: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції з міжнародною участю (21 квітня 2021 р., м. Дніпро) / Редколегія: В. В. Сиченко, І. М. Безена, О. К. Степаненко, І. С. Карпань, Т. М. Богатирьова, О. А. Дорошенко, Roman Kuhar.* Дніпро–Любляна: КЗВО «ДАНУ» ДОР», Україна – University of Ljubljana, Slovenia, 2021. С. 199–203.
3. Левун Н. В. Стилістичний синтаксис роману В. Підмогильного «Місто». *«Повість про людей»: антропологічний вимір прози Валер'яна Підмогильного в контексті літератури Розстріляного відродження.* Матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 120-й річниці від дня народження Валер'яна Підмогильного (26 березня 2021 р., м. Дніпро) / Ред. кол. Н. П. Олійник (голова) та ін. Дніпро: Нова ідеологія, 2021. Вип. 1. С.122–127.
4. Левун Н. В. Культура української мови. Норми літературної мови. Дніпропетровськ, 2015. 76 с.
5. Левун Н. В. Стилістика і культура української мови. Тестові завдання. Дніпро: Акцент ПП, 2018. 60 с.
6. <https://bit.ly/3ddjW1E>.
7. <https://bit.ly/3zJkrYK>.